

VWS OMGEVINGSANALYSE COVID-19

Analyseperiode 10:30 uur d.d. 17 april – 13:00 uur d.d. 18 april

5.1.2e Directie Communicatie

Wie is getroffen? (1 ^e ring)	Wie is betrokken? (2 ^e ring)	Wie voelt zich betrokken? (3 ^e ring)
<ul style="list-style-type: none"> Nederlanders overleden aan COVID-19 Personeel in de 'frontlinie' (IC's, verpleeghuizen) Behoeftigen die minder of geen thuiszorg meer krijgen Niet-coronapatiënten die op behandelingen wachten Mensen met psychische klachten 	<ul style="list-style-type: none"> Familie, vrienden, omwonenden van getroffen Nederlanders De zeven appontwikkelaars Belangenbehartigers ouderen en VVT-sector Mantelzorgers 	<ul style="list-style-type: none"> Algemeen publiek Politici Privacy en ICT-experts

Samenvatting

- Ook vandaag gaat het vooral over de apps en de situatie in de verpleeghuizen. Het sentiment daarbij is negatief. Daarnaast verschillende doorkijkjes naar de 'verlossende persco' en de maatregelen na 28 april.
- Eerdere kritiek op het snelle proces om tot een app te komen, houdt aan en wordt versterkt door de kritiek van enkele geconsulteerde experts die zich niet kunnen vinden in de gemaakte selectie. Enkele media spreken van 'chaos bij selectie apps'. Veel vragen en zorgen over de privacy en de bruikbaarheid van de app.
- Nieuwe kritiek die is te horen, gaat over de verwachting dat mensen straks massaal de app 'om de tuin gaan leiden' om toch anderen te kunnen ontmoeten (bluetooth uitzetten, de telefoon thuislaten, enz).
- Het aanhoudende beeld dat over de situatie in de verpleeghuizen wordt geschetst, is dat er veel te weinig persoonlijke beschermingsmiddelen voorhanden zijn om ouderen en personeel te beschermen; dat personeel angstig is zelf besmet te raken én ouderen te besmetten; en dat er door het Kabinet pas veel te laat aan de verpleeghuizen is gedacht – "De ziekenhuizen kregen bij alles voorrang", is het sentiment.
- De aankomende (mogelijke) overstap naar een nieuwe fase in de crisis gaat gepaard met terugkijken en vingerwijzen: Wat is er mis gegaan? Welke verkeerde keuzes zijn gemaakt? In Telegraaf richten verschillende epidemiologen, waaronder Bert Niesters (UMCG), de pijlen op het RIVM. Die heeft te laat geacteerd en heeft te weinig geprofiteerd van alle beschikbare kennis in Nederland. Inmiddels weet iedereen het daarbij wel zeker: een parlementaire enquête gaat er komen.
- Aanhoudende verhalen over de samenleving die zich klaarmaakt voor 'anderhalve meter'. Naast voorzichtig positieve inschattingen dat het zou kunnen werken (bijvoorbeeld in de horeca, op de camping, in de dierentuin), toch ook veel somberheid over de toekomst en vrees voor een hevige recessie.
- De waarschuwende woorden van Rutte tijdens het debat ("We kunnen na 28 april echt niet ineens een potje gaan tennissen" –we kunnen niet zomaar van het slot.) zorgen daarbij voor onduidelijkheid en onzekerheid. Er wordt enorm uitgekeken naar de 'verlossende' persconferentie van dinsdag. Verschillende geluiden van experts die waarschuwen dat de 'sociale zonsverduistering' niet lang meer kan aanhouden.
- Net als gisteren hebben media de conclusie getrokken dat groepsimmunitéit geen werkbare route uit de crisis is; een vaccin lijkt de enige uitweg. Grote vraag natuurlijk: hoe lang voordat er een vaccin is?

Karakterisering berichtgeving

- Volkskrant op de voorpagina: "sociaal dier in afstandelijke tijd" –de anderhalvemetersamenleving maakt zucht naar aanraking alleen maar groter. We verlangen steeds ontembaarder naar terrassen en feestjes.
- FD blik vooruit op de wereld na 28 april en wat dan mogelijk is: "dingetjes; meer zal het niet zijn. Geen dingen. Als het al dingetjes zijn. Misschien is het helemaal niks."
- Volgens NRC 'maken experts nu de dienst uit in Den Haag' zij zullen bijvoorbeeld beslissen of de scholen in mei weer opengaan. Nederland is in een paar weken tijd veranderd in een technocratie: deskundigen bepalen wat er gebeurt. Wetenschappers als beleidsmakers, 'dat schuurt', zo concludeert de krant.
- Telegraaf kopt op de voorpagina: 'corona sloop massatoerisme'. Volgens de krant past massatoerisme in de lucht helemaal niet in de anderhalvemeter-economie. Alleen mondkapjes in vliegtuigen, lege 'middenstoelen' en plexiglas tussen rijen kan de sector nog iets van redding brengen.
- AD herhaalt op de voorpagina vanochtend de waarschuwing van het RIVM: "Het coronavirus is zo snel en ongrijpbaar dat versoepeling van restricties alleen heel voorzichtig kan. Scholen kunnen slechts onder 'strikte voorwaarden' open. Beginnen met alleen basisscholen is een optie, of oefenen in één regio."

SISOS (Slachtoffers - Identiteiten – Schade - Oorzaken - Scenario's)*Slachtoffers*

- Cijfers van NICE laten zien dat 21% van de patiënten op de IC is overleden. In totaal zijn circa 500 mensen overleden en 500 mensen ontslagen. Diederik Gommers laat bij Op1 weten dat men zich nu zal moeten richten op de uitgestelde zorg. Gommers hoopt dat de piek (eigenlijk half mei verwacht) achter de rug is.
- Mensen met psychische klachten hebben het zwaar. Vanwege de crisis vinden gesprekken met therapeuten alleen nog telefonisch plaats en sommige behandelingen zijn zelfs helemaal stopgezet.

Identiteiten

- Het verpleeghuis waar ook de moeder van Mark Rutte verblijft, kent drie besmettingsgevallen, de moeder van de premier zou niet een van hen zijn.

Scenario's

- Hoe beperken we straks in de zomer de mensenstroom richting het strand? De Belgische badplaats Oostende onderzoekt de mogelijkheid een strandpas in te voeren. Nederlandse virologen zien daar best heil in. "Je wilt voorkomen dat mensen massaal uit andere gebieden naar het strand komen en zo het virus door het hele land laten reizen" zegt UMCG-epidemioloog Bert Niesters.
- Cardiologen van het Radboudumc in Nijmegen onderzoeken of een medicijn tegen hoge bloeddruk kan worden gebruikt bij de behandeling van het coronavirus. Mogelijk kan het veel voorgeschreven medicijn Valsertan ernstige vochtophopingen in de longen bij Covid-19 voorkomen, wat veel patiënten van de intensive care kan houden. Ruim zeshonderd patiënten, verspreid over tien tot vijftien ziekenhuizen in het land, doen mee. Binnen een half jaar willen de onderzoekers concluderen of Valsartan ervoor kan zorgen dat minder mensen naar de intensive care hoeven of komen te overlijden.

Informatiebehoefte*Welke informatie vragen leven er bij getroffen?*

- Er heerst verwarring bij mensen in niet-traditionele woonvormen. Studentenhuisen, maar ook woongroepen en samengestelde gezinnen, vragen zich af in hoeverre de coronaregels voor hen gelden.
- Op de social kanalen van minister De Jonge komt de vraag binnen waarom we nog steeds de combinatie van hydroxychloroquine/zink niet op grote schaal gebruiken. Zorgen zijn er over huisartsen die terughoudend zouden zijn patiënten te zien voor niet-coronavragen. Kritiek is er n.a.v. de tweet van Lady Gaga over de 50 miljoen voor de ontwikkeling van een vaccin; mensen geven aan dat dat geld beter gebruikt kan worden voor PBM. Veel negatieve reacties uit de anti-vaxxhoek.
- Op de corporate kanalen van VWS komen zorgen binnen over het niet beschikbaar zijn van mondkapjes in het openbaar, en het gebrek aan PBM in verpleeghuizen en andere zorginstellingen.

App / appathon

- Op de verschillende social kanalen van VWS en de bewindspersonen kritiek op het proces van de shortlist. Verwijzingen naar de brief waarin enkele geraadpleegde experts afstand doen van de uitkomst.
- Daarnaast discussie over het verschil tussen openbaar / open source en dat de geselecteerde kandidatenlijstje niet open source is.
- Er komen veel vragen binnen over de app en de appathon: Hoe zit het met de mensen zonder smartphone; Waarom vindt de appathon al zo snel plaats?; Hoeveel mag de app kosten?; Wat wordt er bedoeld met 'de app moet aansluiten op het bestaande proces?'; Tot slot veel specifieke, technische vragen over de app.
- Tijdens de appathon zelf komen aanvullende vragen binnen over wie toezicht gaat houden op de app; of je na een positieve melding dat je in de buurt bent geweest van een besmet persoon zelf mag worden getest. Vraag of er ook sociale wetenschappers in het expertpanel zitten. Mensen geven daarnaast dat het belangrijk is dat de app open source wordt. Zorgen over de privacy houdt aan, evenals kritiek op het 'veel te snelle proces'. Als laatste kritiek op de streaming (slechte verbinding) een dat streaming en vragen stellen via de mail niet echt een maatschappelijk debat te noemen is.

Vragen aan RIVM en Rijksoverheid

- Mensen vragen aan het RIVM waarom de cijfers van het CBS niet worden aangehouden? "Ze geven een vertekend beeld van het werkelijke aantal overleden mensen."
- Rijksoverheid krijgt praktische vragen binnen als: "Ik wil graag contactloos betalen bij de AH. Maar ik moet met mijn blote vingers het scherm aanraken als ik afreken met de handscanner. De AH geeft niet thuis als ik daar iets van zeg. Kunnen jullie hen erop wijzen dat zij zich niet houden aan de richtlijnen?" Daarnaast

vragen mensen waarom er geen mondpakjes worden uitgedeeld bij supermarkten. Als laatste de vraag of mondzorg ook kan worden benoemd als beroep waar men met beschermingsmiddelen moet werken.

Hoe wordt het incident omschreven (welke facts en figures worden benoemd)?

- KVN laat weten druk in overleg te zijn met overheid al reactie op de oproep van een deel van de burgemeesters om grote evenementen in elk geval tot september te verbieden. "Als de regering deze oproep dinsdag overneemt en dat bij het kabinetsbesluit bekendmaakt, scheidt dat duidelijkheid. Dan kunnen wij verder aan de slag." De organisatie wil hier nog niet op vooruit lopen.
- AD doet melding van een Vindicat-feestje in Groningen met 15 personen waarbij verschillende studenten op de bon zijn geslingerd. In Zaandam heeft de politie een illegaal pokertoernooi met 53 mensen beëindigd.
- Bij de grensovergang op de N280 bij Roermond staat een lange files met Duitsers als gevolg van controles door de marechaussee en handhavers van de provincie. Die ontraadden mensen om door te rijden naar Nederland. Maar de meeste Duitsers sloegen dat advies in de wind en reden toch door.

Welke geruchten worden genoemd?

- Op social media circuleren (al langer) mythes over alcohol: dit zou je beschermen tegen corona. In Iran zijn er zelfs honderden mensen overleden na het nuttigen van methanol.

Waarneembaar gedrag (schadebeperking)

Wat doen of laten getroffenen en betrokken?

- In navolging van het Bravis ziekenhuis, hebben nu ook verpleegkundigen en artsen van het Groene Hart Ziekenhuis namen en portretfoto's van zichzelf op hun beschermende kleding geplakt. Zo hebben patiënten een beter beeld van de persoon die de zorg draagt achter het masker en in het pak.
- Op initiatief van Refugee Company zullen vluchtelingen in Arnhem op grote schaal mondkapjes maken. Het doel is om 100.000 stuks per dag te produceren.
- Sportbonden en NOC*NSF werken aan plannen voor het weer openstellen van trainingslocaties. Wel zou het van cruciaal belang zijn dat er een positief oordeel volgt hierop van medisch specialisten, RIVM en VWS.
- De KNVB gaat dispensatie verlenen aan de trainers die vanwege de coronacrisis hun cursus nu niet kunnen afmaken. Hiermee kunnen deelnemers als hoofdcoach in het betaald voetbal aan de slag en op een later moment de cursus afronden om zo het vereiste diploma te behalen.

Betekenisgeving

App / appathon [vanochtend keken gemiddeld ruim 5.000 kijkers naar de live-stream]

- Een deel van de experts die de afgelopen dagen betrokken was bij het proces naar concrete voorstellen toe voor corona-apps, neemt afstand van de lijst van zeven apps die het kabinet vrijdag presenteerde. De critici roepen het kabinet op om terug te gaan naar de tekentafel. Het gaat om Roel Dobbe; Hans de Raad; Ronald Leenes; Tom Demeyer; Wilma Haan; Ivonne Jansen-Dings; Brenno de Winter en Jelle Visser.
- Bits of Freedom en Platform Burgerrechten slaan wederom alarm over de werkwijze inzake de ontwikkeling van de apps. "Vandaag maakte het ministerie bekend dat er 7 apps zijn uitgekozen. Het risico dat er in het overhaaste proces onvoldoende rekening wordt gehouden met mogelijk ernstige maatschappelijke en fundamenteelrechtelijke gevolgen, is groot. Bits of Freedom en Platform Burgerrechten roepen de minister nu dwingend op om terug te gaan naar de tekentafel. (...) Signalen van experts die de afgelopen dagen deelnamen aan een consultatie waarbij een grote lijst met ingediende voorstellen passeerden, waren zeer verontrustend. De enorme haast waarmee het proces werd ingestoken deed op allerlei manieren afbreuk aan een al wankel vertrouwen. De vooraf bepaalde agenda was onbespreekbaar en procesvragen tussendoor werden niet beantwoord. Heldere criteria ontbraken en er was geen tijd om deze af te stemmen waardoor de beoordelingen sterk uiteenliepen."
- Bits of Freedom en Platform Burgerrechten "roepen het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport daarom op een nieuw proces in te richten dat niet de technische mogelijkheden, maar maatschappelijk nut en noodzaak vooropstelt. Het ministerie moet onmiddellijk andere, minder invasieve wijzen om de crisis te bestrijden actief onderzoeken en prioriteren, zoals het (tijdelijk) aannemen van meer personeel voor het op grotere schaal uitvoeren van contactonderzoek of de inzet van mondkapjes. Mocht een technologische oplossing onderdeel zijn van een transitie strategie, dan moeten de voorwaarden en aanbevelingen, zoals eerder opgesteld door experts en wetenschappers, de leidraad vormen voor de ontwikkeling en inbedding daarvan in de samenleving."
- Nog voordat er überhaupt een publieke discussie is gevoerd over de veelbesproken corona-apps, lijkt de bom al te barsten, schrijft Volkskrant na kritiek van de adviserende experts voelen Die voelen zich in hun

hemd gezet en nemen afstand van de lijst. De kritiek is niet mals. Het proces, de uiteindelijke uitkomst, de criteria, de haast: eigenlijk ging niets goed, zeggen zij. "We hebben geen flauw idee hoe deze lijst tot stand is gekomen", zegt een van hen. Met name over Sia Partners uit Singapore is veel onvrede. Meerdere expertgroepen (de 67 experts werden onderverdeeld in kleinere groepjes) wezen het voorstel van Sia expliciet af op privacygronden. "Dat juist Sia nu op de lijst staat, is onbegrijpelijk. Hugo de Jonge heeft immers altijd gezegd dat privacy het uitgangspunt is", aldus een bron.

- De meest fundamentele vraag die steeds vaker klinkt: gaat een track-and-trace-app daadwerkelijk helpen? Juist die vraag mocht niet gesteld worden, zeggen de experts: "De app zal en moet er komen." Volgens privacy-expert Brenno de Winter, een van de 67 beoordelaars, heeft het hele proces de handtekening van een mislukt ict-project. "Het techoptimisme en gebrek aan ervaring bij het ministerie in combinatie met vage plannen van de ict-bedrijven zijn een dodelijke cocktail."
- Gebruikercentraal doet een dringende oproep aan alle professionals en ervaringsdeskundigen die zich bezighouden met de gebruikerskant – of dat nu om duidelijk taalgebruik, bruikbaarheid of toegankelijkheid gaat – om mee te kijken bij de ontwikkeling van deze app. We vragen jullie om mee te doen tijdens de appathon, en daar het gebruiksgemak centraal te stellen. Blijf constructief bijdragen en blijf de ontwikkeling kritisch volgen.
- Ieder(in) stelt op Twitter dat het belangrijk is dat ervaringsdeskundigheid wordt meegenomen voor #toegankelijkheid en #bruikbaarheid voor iedereen.
- Hoogleraar Lokke Moerel (specialisatie: tech en privacy) - is kritisch op de kabinetsplannen met corona-apps: "Zo'n app biedt vooral schijnveiligheid. Bovendien zou de meerderheid van de bevolking haar moeten installeren en goed gebruiken. Twijfelachtig of dat lukt. Moerel verwacht dat mensen de app massaal om de tuin gaan leiden: "Je schetst het als een positief scenario, maar dit is precies het gevaar van zo'n app. Ook als de app vrijwillig is, zullen werkgevers een 'groene code' eisen voor je naar kantoor mag. Dat zijn zeer ingrijpende gevolgen op basis van een extreem foutgevoelig systeem. Nu moet iedereen afstand houden, maar als sommigen wel naar het café mogen en anderen niet, dan gaan mensen massaal in hun eigen voordeel zo'n app om de tuin leiden. Even je telefoon of bluetooth uitzetten als je anderen ontmoet. Andermans mobiel meenemen als je de trein wil nemen. De monitoring die nodig is als je zulk gedrag wil bestrijden, door te controleren of mensen hun mobiel bij zich hebben, loopt snel uit de hand."
- Data-expert Peter Boncz is kritisch. "Dit gaat waarschijnlijk leiden tot een app die teruggefloten gaat worden", zegt de onderzoeker van het Centrum voor Wiskunde & Informatica en professor aan de Vrije Universiteit Amsterdam. "Het gevolg van te grote haast van het kabinet. Er zijn maar twee apps die een website hebben met informatie, voor zover ik nu kan zien." Terwijl er een beter alternatief beschikbaar is, stelt Boncz: "Maar die hebben ze niet geselecteerd, dat is een grote fout. DP-3T heeft nu een best complete app gelanceerd en werkt toe naar een proef in Zwitserland, volgende week." Volgens dat online veel gedeelde model worden bluetooth-data versleuteld en worden de gegevens alleen lokaal bewaard. Ze komen dan niet in een overheidsdatabase.

Politieke reacties

- Onafhankelijk Kamerlid Femke Merle van Kooten: "En ja!... Het gaat nú al mis. Combi overheid/ict is altijd drama, ditmaal totale chaos met als offer #privacy en andere fundamentele rechten. Adviserende experts nú al gepasseerd en nemen afstand van selectie #TrackingApp #coronavirus #COVID19 Stop dit!"
- PvdA-Kamerlid Attje Kuiken: "1) Ten koste van alles doorduwen. Zeer onverstandig en schaadt nu al het vertrouwen in een eventuele toekomstige app. 2) App heeft alleen zin als voldoende mensen hem gebruiken, voor gebruik is vertrouwen nodig en app moet ook veilig zijn. Aantal apps die nu door kabinet worden onderzocht zijn dat niet."
- PvdA-Kamerlid Lodewijk Asscher: "Nu die corona app een nogal onzeker experiment blijkt, lijkt het raadzaam ook een scenario uit te werken waarbij veel mensen getraind worden om contact tracing te doen. Zal het komende week aan de orde stellen #coronanederland"
- D66-Kamerlid Kees Verhoeven: "1) Groot deel 67 experts voelt zich in hemd gezet en neemt afstand van lijst van 7 geselecteerde app-aanbieders. Moordend tempo zonder duidelijk doel en zonder ruimte voor fundamentele vragen is dodelijke cocktail en heeft handtekening mislukt ICT-project. 2) Dit gaat niet goed zo. Als het proces zo haastig en rommelig verder gaat, dan gaat het ten koste van de inhoud en kwaliteit van de #Corona app. Woensdag organiseert de Tweede Kamer al een hoorzitting. Op deze manier ontkomen we niet aan een apart Kamerdebat over de app."

De situatie in verpleeghuizen

- De Groningse microbioloog Alex Friedrich zegt in EenVandaag dat er te weinig getest is en er te weinig persoonlijke beschermingsmiddelen voorhanden zijn om de ouderen en verpleeghuispersoneel te beschermen. Er is te laat aan verpleeghuizen gedacht; men dacht eerst te veel aan opsporing buiten de zorginstellingen en de situatie in de ziekenhuizen. Er werd wel aan de verpleeghuizen gedacht, en er is discussies over gekomen, "maar er moest eerst iets gebeuren voordat er gereageerd is en gehandeld." We moeten meer doen: meer testen en ziek personeel meteen naar huis sturen. "Er moet een duidelijke strategie komen voor de komende 2-3 maanden, want we zijn nog maar in de eerste fase van de epidemie."

Welke oproepen en waarschuwingen worden gedaan?

- CNV wil dat het Kabinet de loondoorbetalingsperiode verlengt voor zolang de crisis duurt. Aanleiding zijn duizenden langdurig zieke werknemers die in de knel dreigen te komen door de crisis. Volgens de vakbond kunnen veel zieke werknemers niet re-integreren in het werkproces omdat bedrijven gesloten zijn.
- De Nederlandse Vereniging van Artsen voor Verstandelijk Gehandicapten (NVAVG) vindt dat een coronapatiënt met een verstandelijke beperking net zo veel recht heeft op een plek op de intensive care als iedere andere Nederlander. De medische toestand moet bepalend zijn. Volgens de vereniging zit er een 'gat' in de manier waarop ziekenhuizen beslissen of behandeling op de IC de moeite waard is. Artsen kijken onder meer hoe zelfredzaam iemand na behandeling nog kan zijn. "Onze patiënten zijn beperkt of niet zelfredzaam, dat is de kern van hun beperking. Maar dat hebben ze levenslang, het is geen symptoom van een ziekte en het zegt niets over levensverwachting", zegt Agnies van Eeghen, arts bij het Amsterdam UMC en bij 's Heeren Loo, een grote zorgorganisatie voor verstandelijk gehandicapten.
- Het Trimbos Instituut herhaalt de waarschuwing van de WHO die in een rapport waarschuwde voor de relatie tussen alcohol en de toename van huiselijk geweld.
- V&VN roept op verpleegkundigen te betrekken bij de opstart van de reguliere zorg in ziekenhuizen. Volgens voorzitter Gerton Heyne moet voorkomen worden dat verplegend personeel langdurig gaat uitvallen, of psychische klachten gaat krijgen zoals recent onderzoek onder zorgpersoneel in China liet zien.
- Mensen die kampen met een eetstoornis vragen door de coronacrisis nauwelijks meer om hulp. Zij durven zich uit angst voor besmetting niet te melden bij de huisarts, terwijl zij juist in deze tijd van sociale isolatie behoefte hebben aan hulp. Dit kan de gevoelens van depressiviteit snel verergeren, met alle gevolgen van dien. Daarvoor waarschuwt Human Concern, het grootste landelijk gespecialiseerde centrum voor eetstoornissen in Nederland

Hoe wordt naar de overheid gekeken?

- In Volkskrant een reconstructie van de start van het Landelijk Consortium Hulpmiddelen. Er wordt een beeld geschetst dat het na een stroeve start nu wel redelijk loopt. Wel heeft Nederland een paar keer achter het net gevestigd. Het is volgens twee bronnen zelfs voorgekomen dat vrachtwagens vol mondkapjes op het allerlaatste moment in China toch nog werden doorverkocht aan een ander land. Ook wacht lang niet iedereen de voortgang bij het consortium af. "Bruins mag dan wel hebben verordonneerd om alles landelijk in te kopen, in de praktijk leggen ziekenhuizen en zorginstellingen ook een eigen voorraad aan", bevestigt Ruud Plu, directeur van Intrakoop, een inkoopcoöperatie waar 540 zorgorganisaties bij zijn aangesloten. "Iedereen probeert op een nette manier voor zichzelf te zorgen", aldus Plu. Volgens Jos De Blok ligt er nu nog te veel nadruk op de centrale inkoop. "Het is goed om landelijk te coördineren, maar er wordt met het consortium gegokt op één paard. Iedereen die iets kan vinden, moet juist welkom zijn. Je moet de ondernemers in Nederland aanmoedigen. Alle bronnen die er zijn, moeten benut worden."

Trends in vertrouwen in de maatregelen

- De Nationale ombudsman Reinier van Zutphen vindt dat de huidige veranderingen en aanpassingen in het dagelijks leven niet voor iedereen goed te volgen zijn. Van Zutphen vraagt staatssecretaris Knops daar beter op te letten. "Ik doe mijn oproep nu, omdat er wordt nagedacht over hoe het dagelijkse leven weer op gang kan komen", aldus Van Zutphen. "De gedachte achter de '1,5 metersamenleving' laat zien dat eerder geldende afspraken en omgangsvormen, ook tussen overheid en burger, voortdurend opnieuw bekeken worden. Aandacht voor de toegankelijkheid, begrijpelijkheid en tijdigheid van de informatie die op verschillende plekken wordt aangeboden, is dan essentieel. Het ministerie van Binnenlandse Zaken heeft daarin een coördinerende rol."
- CU-leider Gert-Jan Segers verwacht dat er nog uitgebreid gaat worden teruggeblikt op de crisis. Segers stelt bij Op1 dat het mogelijk is dat in de paniek en situatie waarin men verkeerde, onvoldoende aandacht is

gegaan naar de verpleeghuiszorg (m.b.t. beschermend materiaal). Daar zou achteraf naar gekeken moeten worden. Hierbij wordt ook een verwijzing gemaakt naar de eerder verwachte zwarte scenario's op de IC. "Er is nu sprake van zwarte scenario's in de verpleeghuiszorg."

- Epidemiologen uit in Telegraaf kritiek op het RIVM, onder meer op het 'late besluit' mensen op te roepen geen handen te schudden. "Dat besluit viel twee weken te laat", zegt epidemioloog Gowri Gopalakrishna (VUMC), die in 2003 in Singapore bij het ministerie van Volksgezondheid meewerkte aan de bestrijding van sars. "Als de eerste besmetting wordt vastgesteld, weet je dat er meer is en het virus rondgaat. Geen handen schudden is dan niet voldoende. Zeker niet als je dit pas bijna twee weken na de eerste besmetting aankondigt. Dat is too little too late."
- Het RIVM is soms te veel een 'ivoren toren', ziet epidemioloog Bert Niesters (UMCG). "Ze hebben in deze crisis niet het maximale uit Kennisland Nederland gehaald. Er is zo veel kennis in Nederland, er zijn zo veel goede laboratoria die een actieve bijdrage kunnen leveren aan de diagnostiek. Die kennis hadden ze veel beter moeten gebruiken."
- Epidemioloog Marianne van der Sande snapt de keuze van Nederland inzake mondkapjes voor het brede publiek. "Nederland kiest nu een verstandige lijn. Een advies voor bedekking betekent toch ook weer een verdere inbreuk op je vrijheid. Als je zo onzeker bent over het effect, begrijp ik dat je het nog niet adviseert." (...) Het is gewoon heel lastig. Het dragen van mondbedekking kán helpen. Dus in een land als België, waar meer zorgen lijken te zijn of de maatregelen tot nu toe wel snel genoeg voldoende effect hebben, begrijp ik de overweging, ook al is er helaas weinig hard direct wetenschappelijk bewijs. Het is ook niet alleen maar wetenschap: politiek en draagvlak spelen bij dit soort beslissingen ook een rol. Als een maatregel leidt tot meer acceptatie van de inwoners, is dat óók een positief effect."

Trends in vertrouwen in de overheid

- Pieter Klein (RTL Nieuws) op een brief van VWS inzake de Wob die is opgeschort: "Journalistiek geldt als een vitaal beroep. Controlerende taak kennelijk niet. Post min VWS: Wet openbaarheid van bestuur buiten werking gesteld wegens overmacht. Tenminste tot 1 juni, mogelijk langer. Adieu, extraparlamentaire controle."
- Lady Gaga bedankt op Twitter: "Thank you Netherlands & @hugodejonge for your support for a #COVID19 vaccine and to @WHO! Global citizens hope that the Netherlands will also continue to support @gavi and that other countries will follow your example and contribute to @CEPIvaccines."
- Politicoloog Rinus van Schendelen stelt dat Nederland in een paar weken een technocratie is geworden. De invloed van Tweede Kamer en ambtenarij is beperkt. "Het kabinet vaart op adviezen die experten geven. Zo houd je emotie en ideologie uit het debat. Deze crisis laat zien dat politiek relatief is." De coronacrisis heeft de versnipperde binnenlandse politiek 'ontideologiseerd'. Dat blijkt uit de sterk procesmatige Kamerdebatten over de crisis. Het blijkt ook uit de aanstelling van Martin van Rijn tot minister voor Medische Zorg en Sport. "Crisis centraliseert de besluitvorming altijd in de beginfase", zegt bestuurskundige Jouke de Vries, tevens bestuursvoorzitter van de Rijksuniversiteit Groningen. "Het wordt gezien als onpatriottisch om te veel kritiek te hebben, dus sluiten politici de rijen."

Wat is de 'taal van de straat'?

- In Volkskrant komen verschillende verzorgenden en verpleegkundigen aan het woord over hun zware werk in verpleeghuizen, enkele citaten:
 - "We zijn wel gewend dat mensen overlijden. Maar de manier van overlijden is nogal pittig. Het stervensproces gaat zo snel. Overdag lijkt het goed te gaan, en een paar uur later overlijden ze."
 - "Het ergst vind ik dat ze zo geïsoleerd en eenzaam zijn, ver weg van hun geliefden. Natuurlijk is er contact via telefoon, Facetime of Skype. Maar dan zie ik een dame van 94, die mist het fysieke contact, de knuffel, de kus. Ik zie het verlangen. Maar de familie mag het niet, en wij ook niet. Dat doet pijn."
 - "Wat ik echt vervalend vind, is dat je puur klinisch bezig bent. Ik ken mijn cliënten, en zij kennen mij, soms al jaren. Normaal begeleid je het stervensproces heel liefdevol, nu ben je vooral zakelijk en bijna anoniem bezig. Ze moeten de familie al missen, en daar sta jij dan aan hun bed, in je robotachtige pak."
 - "Er zat hier een echtpaar van in de tachtig. De man kreeg covid, ging naar het ziekenhuis en overleed. Zijn vrouw kon niet bij de uitvaart zijn, want heeft ook covid. De begrafeniswagen is langs het verpleeghuis gereden. Zij stond in de tuin, om een laatste afscheidsgroet aan haar man te brengen. Daarna heeft ze de uitvaartdienst online gevolgd. Dan probeer ik haar zo goed mogelijk te begeleiden. Maar dan staan de tranen wel in mijn ogen - en ik kan ze niet eens wegvegen achter zo'n veiligheidsbril. Dat is echt een drama, zo veel persoonlijk leed."